

ԼՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ, JOURNALISM, ЖУРНАЛИСТИКА

**ՀԱՅ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԽՈՍՆԵՐԻ ԱՐՑԱԽՅԱՆ ՇԵՇՏԱԴՐՈՒՄՆԵՐԸ ԵՎ
ԴՐԱՆՑ ԴՐՍԵՎՈՐՈՒՄՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՆ ՄԱՍՈՒԼՈՒՄ
(1988-1991 ԹԹ.)***

ՀՏԴ 070:(054):94(4/9)

DOI: 10.52063/25792652-2022.1.12-175

ԱՆՆԱ ՄԿՐՏԻԶՅԱՆ

Երևանի պետական համալսարանի տպագիր և
հեռարձակվող լրատվամիջոցների ամբիոնի դասախոս,
Արդարադատության ակադեմիայի համագործակցության և
հանրային կապերի բաժնի ղեկավար,
ք. Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն
anna.mkrtychyan555@gmail.com

Սույն հոդվածը նպատակ է հետապնդում վերհանելու հայ հեղինակավոր հրապարակախոսների հոդվածները հայաստանյան մամուլում, որոնք լույս են տեսել Ղարաբաղյան շարժման տարիներին և առանձնանում են արցախյան ընդգծված շեշտադրումներով:

Աշխատանքի խնդիրն է հրապարակախոսական հոդվածների միջոցով քննության առնել ղարաբաղյան իրադարձությունների արտացոլումը մամուլում 1988-1991 թթ. ընթացքում, ինչպես նաև համեմատական վերլուծությամբ բացահայտել ժամանակի անվանի մտավորականների հրապարակախոսության առանձնահատկությունները: Աշխատանքը ուղղված է նաև հրապարակախոսական հոդվածների՝ հասարակական կարծիքի ձևավորման գործընթացում ունեցած բացառիկ ու կարևորագույն նշանակությանը լսարանի վրա ներգործության համատեքստում:

Աշխատանքը շարադրված է փաստերի համադիր քննությամբ, պատմաքննական և լրագրագիտական վերլուծության սկզբունքների կիրառմամբ:

Կատարված ուսումնասիրության արդյունքում կարելի է պնդել, որ 1988-1991 թվականներին Խորհրդային Հայաստանի մամուլին լուրջ մարտահրավեր նետեց հայ հրապարակախոսությունը իրականության քաղաքական ընկալմամբ և զգայական յուրօրինակ մեկնաբանմամբ: Այդ առումով աչքի ընկան հեղինակավոր մտավորականները՝ փորձելով հանրության համար բացահայտել երկրի քաղաքական և հասարակական կյանքի իրական պատկերը, ընդ որում՝ ոչ միայն գնահատականներ տալով, այլև ապագային ուղղված ուղերձներ հնչեցնելով: Ավելին՝ առկա խնդիրները մատնանշելուն զուգահեռ հրապարակախոսները փորձում էին համախմբել լսարանը և մղել գործնական քայլերի: Արցախին նվիրված հրապարակախոսական հոդվածներում մտահոգությունների կողքին հոգեբանորեն ազդեցիկ կոչեր էին, լավատեսական տրամադրություններ:

* Հոդվածը ներկայացվել է 01.03.2022 թ., գրախոսվել՝ 10.03.2022 թ., տպագրության ընդունվել՝ 10.04.2022 թ.:

Հիմնաբառեր՝ Ղարաբաղյան շարժում, հրապարակախոսություն, մտավորականներ, ղարաբաղյան հիմնախնդիր, հայաստանյան մամուլ, Արցախ, արցախյան շեշտադրումներ, ազգային վերախմաստավորում:

Նախաբան

Ղարաբաղյան հիմնախնդիրը XX դարի հայ քաղաքական և հասարակական գիտակցությունը պայմանավորող կարևորագույն իրողություններից է, մինչդեռ Ղարաբաղի ձգձգվող հիմնահարցի քաղաքական լուծումը պահանջում էր համարժեք արծագանք ժամանակի մամուլում, ինչը խորհրդային գաղափարախոսության պայմաններում լիարժեք չէր իրականացվում: Մի կողմից՝ փաստերն ու իրականությունը լուրջան էին մատնվում, մյուս կողմից էլ՝ որոշակի փաստերի քողարկմամբ տարածվում էր կես-ճշմարտությունը: Ուստի պատահական չէ, որ 1988-1991 թվականներին խորհրդային Հայաստանի մամուլին լուրջ մարտահրավեր նետեց հայ հրապարակախոսությունը՝ իրականության քաղաքական ընկալմամբ և զգայական յուրօրինակ մեկնաբանմամբ: Այդ ժամանակաշրջանի հայաստանյան մամուլում հրապարակախոսությունն առանձնահատուկ տեղ զբաղեցրեց և կարևոր նշանակություն ունեցավ հատկապես հեղինակավոր մտավորականների ներկայացվածության առումով: Ավելին՝ նրանց հրապարակախոսական հոդվածների միջոցով բացահայտվում է «երկրի քաղաքական և հասարակական կյանքի իրական պատկերը» (Полонский 59): Այդ շրջանում աչքի ընկան մի խումբ անվանի մտավորականներ, որոնք փորձում էին ոչ միայն սուր խնդիրներ վերհանել, գնահատականներ տալ, այլև ապագային ուղղված հստակ ուղերձներ հնչեցնել: Ի վերջո, խնդիրներ մատնանշելուն զուգահեռ, «հրապարակախոսությունը համախմբում է զանգվածներին՝ մղելով կազմակերպված և գործնական քայլերի» (Скуленко 3):

Հրապարակախոսության մասին բազմաթիվ կարծիքներ և սահմանումներ կան՝ երբեմն իրարամերժ, երբեմն էլ փոխլրացնող, բայց հստակ է մի բան, ըստ որի՝ հրապարակախոսությունը հասարակական կարծիքի բևեռացման լավագույն արտահայտչամիջոցներից է, որը պարունակում է փաստական նյութ և հեղինակային գնահատական՝ տրված հասարաքաղաքական, գաղափարական որոշակի դիտանկյունից:

Ըստ էության, Ղարաբաղյան շարժման ակունքներում մտավորականության այնպիսի ներկայացուցիչներ էին, որոնք չափազանց ակտիվ էին ոչ միայն հրապարակներում, այլև մամուլում: Հենց նրանց հրապարակախոսական հոդվածներն են, որ բավական արժեքավոր տեղեկատվություն են փոխանցում տվյալ շրջանի իրադարձությունների, հասարակության տրամադրությունների վերաբերյալ: Այս առումով հրապարակախոսական հոդվածների ուսումնասիրությունը հետաքրքրական նոր շերտեր է բացահայտում:

Հայ հրապարակախոսության դերը հանրության արժեքային-գաղափարական դաշտի ձևավորման մեջ՝ Ղարաբաղյան շարժման համատեքստում

1988-1991 թվականներին, նաև հրապարակախոսական հոդվածներով պայմանավորված,՝ սկսվեց անկախության, հանրության մեջ «ազգային» տեղի և դերի համար պայքարը: Հետևաբար բոլորովին էլ պատահական չէ, որ պատմական հիշողությամբ՝ ազգային հոգեբանությամբ արդարության գիտակցումը, Հայաստանի, Արցախի և ընդհանրապես հայ ժողովրդի անկախությունը և սրա հիմքի վրա բարձրացող հետագա իրադարձությունները դարձան այն հիմնական թեմաները, որոնց հետևողականորեն անդրադարձան հրապարակախոսները: Վերոնշյալ ժամանակահատվածում հայաստանյան մամուլում հրապարակախոսական հոդվածներով ամենահաճախը հանդես էին գալիս ժամանակի մտավորականներ Արմեն Յովհաննիսյանը, Չորի Բալայանը, Սիլվա Կապուտիկյանը, Վարդգես

Պետրոսյանը, Պերճ Չեյթունցյանը, Սերո Խանգադյանը, Հրաչիկ Սիմոնյանը և ուրիշներ:

Ժամանակի հասարակական կյանքի հրատապ հարցերին և երևույթներին նվիրված հրապարակախոսությունը պարունակում է փաստական նյութ, հեղինակի գնահատականը՝ հասարակական-քաղաքական, գաղափարական տեսանկյունից, ինչպես նաև նշում առաջարկված նպատակին հասնելու ուղիներն ու միջոցները (Ժուռնալիստիկա, Պրակ Ա 5): Իր գործունեության առանցքում ունենալով կարևորագույն առաքելություն, այն է՝ հասարակական կարծիքի ձևավորում՝ հրապարակախոսությունը հանրության ուշադրությունը սևեռում է հասարակական կարևոր իրադարձությունների և երևույթների վրա: Այդպես էր նաև հայաստանյան մամուլի դեպքում, երբ քաղաքական ու սոցիալական առումներով դժվարին ժամանակներում փորձեց իր որոշակի ազդեցությունն ունենալ մարդկանց գիտակցության վրա, համոզել նրանց և ձևավորել որոշակի հասարակական կարծիք: Այստեղ հավասարապես գործում են հրապարակախոսության երեք հիմնական տարրերը՝ տեղեկատվություն, քարոզչություն և գնահատողական վերաբերմունք (Եզեկյան 23):

Ղարաբաղյան շարժման առաջին տարիներին շարժմանն առնչվող հայ հրապարակախոսությունն աչքի էր ընկնում մի շարք շեշտադրումներով, որոնցից էին «ազգային» վերաիմաստավորման անհրաժեշտությունը, Արցախի հայկական պատկանելիությունը, հայաստանյան և կենտրոնական մամուլի՝ դեպքերին ոչ համարժեք արձագանքը, Սումգայիթյան և Բաքվի ջարդերի մեղավորների անպատժելիությունը, Ղարաբաղյան շարժման բացառիկ կարևորության ընդգծումը, երկրի սոցիալ-տնտեսական վիճակին առնչվող հարցերը, ադրբեջանցի պատմաբանների նենգափոխած պատմությունը, հայ մտավորականների արձագանքը և այլն: Ընդ որում՝ այս համատեքստում հարկ է դիտարկել, որ հայկական կողմը, տվյալ դեպքում՝ հայաստանյան մամուլն ու հայ հրապարակախոսները պատասխանողի դերում էին: Մի բան հստակ էր՝ Ղարաբաղյան շարժման սկզբից և եթե հանդես գալով հայկական կողմի պահանջատիրությունը չեզոքացնելու և հակառակ պահանջատիրություն ներկայացնելու ուղղությամբ՝ ադրբեջանական կողմի գործողություններն այս ոլորտում անընդհատ որոշակի փոխակերպումների էին ենթարկվում՝ տարբեր փուլերում ներառելով տարբեր գործողություններ և քայլեր: Դրանցից առանձնացնենք հետևյալները.

- ապատեղեկատվությունը և զեղծարարությունը Արցախում հայերի բնակեցման, պատմության և կարգավիճակի շուրջ,
- հայերի էթնիկ նկարագրի շուրջ բացասական որակումներ պարունակող պատմական նյութերի և վավերագրերի բազմացումը,
- հայկական մշակութային ժառանգության ադրբեջանականացումը կամ դրանց ոչնչացումը,
- Հայաստանն ագրեսիվ երկիր ներկայացնելուն միտված քարոզչական աշխատանքների իրականացումը,
- խորհրդային մահմեդական և թրքախոս բնակչության շրջանում հակահայկական տրամադրությունների բորբոքումը,
- ադրբեջանական կողմին որպես զոհ ներկայացնելը՝ Ադրբեջանում հայերի ջարդերը ստվերելու և մոռացության տալու նպատակով (Դեմոյան 55-57),
- հատուկ մշակված տեղեկատվական օպերացիաները՝ հոգեբանական ներգործության մեթոդների կիրառմամբ:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ադրբեջանական քարոզչության կարևորագույն բաղադրիչներից են հայ ժողովրդի պատմության զեղծումները, պատմական և նյութական, մշակութային արժեքների ոչնչացումը, դրանց նախապատմության կեղծումը, «արիեստածին և գիտականորեն չհիմնավորված

տեսակետների առաջքաշումը և դրանց հիմնավորման համար այլազգի վարձու հեղինակների ներգրավումը» (Դեմոյան 55-57), հայ մտավորականները Ղարաբաղյան շարժման սկզբից ի վեր առանձնահատուկ շեշտադրում են հենց Արցախի պատմական պատկանելիության հարցը:

Վարդգես Պետրոսյանն իր սուր, քննադատական հոդվածներում («Խորհրդային Հայաստան», 17.08.1989) անդրադառնում էր ադրբեջանական «պատմաբանների» կեղծարարություններին, նրան մտահոգում էր հայկական բազմադարյա մշակույթի կորստյան վտանգը, այդ համատեքստում՝ հայոց պատմության ադրբեջանական «սրբագրման» փորձերը: Հրապարակախոսն ընդգծում էր այն հանգամանքը, որ հայկական պատմամշակութային ժառանգության և հայկական խորհրդանիշների հանդեպ ադրբեջանական ոտնձգությունները տեղի էին ունեցել շատ ավելի վաղ: Թե՛ մշակութային, թե՛ այլ առումներով հակահայկականության դրսևորումներն Ադրբեջանում հաստատուն տեղ ունեին դեռ շարժումից էլ առաջ (Դեմոյան 55-57):

Հաշվի առնելով Ադրբեջանում հայատյաց քաղաքականության ձևավորման նախադրյալներն ու բնութագրական գծերը՝ Սիլվա Կապուտիկյանի հրապարակախոսական հոդվածներում շեշտադրվում է հայ ժողովրդի հավերժության գաղափարի հանդեպ ունեցած հավատը:

Արմեն Հովհաննիսյանը ոչ միայն Արցախի հայկական պատկանելիությանն է անդրադառնում, այլև մշտապես արձագանքում է ադրբեջանցի հեղինակների գիտական հոդվածներում առկա կեղծ փաստերին («Երեկոյան Երևան», 21.11.1988)¹, որոնք առնչվում էին ինչպես Արցախին, այնպես էլ Հայաստանին:

Լեռնային Ղարաբաղի «անհանգստացնող հարցի» («Երեկոյան Երևան», 25.05.1989) մասին Արմեն Հովհաննիսյանը խոսում է ամենայն մանրամասնությամբ՝ հնչեցնելով «Ժամը չէ՞ արդյոք բանականության» հռետորական հարցը: Եվ ընդհանրապես Հովհաննիսյանը բավական հաճախ էր մամուլի էջերում մտորում «պատմությամբ մեզ վիճակված կարևորագույն շրջադարձի ակունքների» մասին («Ավանգարդ», 28.09.1990), ինչը ստիպում էր անշեղորեն պաշտպանել Արցախի դատը ու տեր կանգնել «Դրախտավայր երկիր Հայաստանին» («Երեկոյան Երևան», 20-23.02.1990):

Չեյթունցյանը ևս գիտակցում էր տեղեկատվական հարձակումներին հակազդելու կարևորությունը և իր հոդվածներում հաճախ էր փաստարկված ընդդիմախոսում «պատմություն հնարելու» ադրբեջանական մոլուցքը (Ժուռնալիստիկա, Պրակ ժԲ 17):

Ադրբեջանական կեղծարարություններին, սպառնալիքներին հավուր պատշաճի արձագանքելու համար հայկական կողմը երբեմն հանդես էր գալիս իրավիճակային հակադարձումներով, քիչ չէին նաև արձագանքները լավ մշակված և հետևողականորեն իրագործվող տեղեկատվական քաղաքականության դիրքերից: Մտավորականները գիտակցում էին, որ հակազդեցության թուլացումը կամ բացակայությունը կարող է պատճառ հանդիսանալ այնպիսի իրավիճակի, որտեղ կարձանագրվեն ոչ ցանկալի ռազմավարական պարտություններ մարտավարական հաջողությունների կողքին: Այդ պարագայում խնդիր էր առաջանում հասկանալու ադրբեջանական քարոզչամեթոդային տրամաբանությունը, Ադրբեջանի տեղեկատվական քաղաքականության ռազմավարությունն ու մարտավարությունը: Ի վերջո դա հնարավորություն էր տալիս հակազդման և հակահարձակման արդյունավետ մոդելներ մշակելու, ինչպես նաև նվազագույնի հասցնելու տեղեկատվական պատերազմի բացասական հետևանքները (Սարգսյան 5):

Վ. Պետրոսյանի մտահոգությունը, թե «երբ սկսվեց ղարաբաղյան շարժումը, մենք մի բարալիկ գրքույկ իսկ չունեինք Արցախի պատմության մասին...»

¹ Խոսքը «Պրովոկացիա»-մեջբերումների՝ միայն ձեռնտու ձևով մեկնաբանելու ֆենոմենի մասին է:

(«Խորհրդային Հայաստան», 17.08.1989), ընկալում էին նաև հրապարակախոսները: Ավելին՝ հրապարակախոսներին վրդովեցնում էր ոչ միայն Արցախի պատմության, այլև ստեղծված իրավիճակի, դրա իրական պատճառների մասին ոչինչ չստող կամ կցկտուր տեղեկություններ հաղորդող մամուլի կեցվածքը:

Ադրբեջանցի մտավորականների, քաղաքական գործիչների ստահող ելույթներին Չորի Բալայանը արձագանքում էր հստակ և հասցեական: Այդ առումով հարկ է առանձնացնել նրա բաց նամակները, որոնցում հրապարակախոս ու նաև ժողովրդավար 2. Բալայանը պնդում էր, որ պետք է ամեն ինչ անել և «հասնել ճշմարտությանը» («Երեկոյան Երևան», 02.01.1990):

Կենտրոնական մամուլի անտարբերությունը, որ դրսևորվում էր «խաղաղ» և «անարյուն» այդ ժամանակահատվածում՝ լռություն պահպանելով, մտահոգում էր Արմեն Յովհաննիսյանին: Ըստ նրա՝ «մեր մամուլը, հեռուստատեսությունը և ռադիոն մերթնդմերթ են պատասխանում գրավոր և բանավոր ոտնձգություններին, վերլուծում կամ գնահատում նախորդ «ծայրակետային» իրադարձությունները, կորուստները և ապօրինությունները» («Երեկոյան Երևան», 02.01.1990): Անգամ լինում էին պահեր, երբ թերթերն էին խոստովանում իրենց թերացումների մասին, անկեղծորեն նշում, որ պարբերաբար չեն անդրադառնում միտինգներին, և շատ դեպքերում Արցախում տիրող իրավիճակի ու խնդրին առնչվող վերջին զարգացումների մասին տեղեկատվություն է տրվում հենց Երևանի Թատերական հրապարակում («Երեկոյան Երևան», 25.09.1990): Թեև Յովհաննիսյանը լավատես էր ու չէր բացառում, որ արդարամիտ հրապարակումները կավելանան կենտրոնական մամուլի էջերում:

«Ազգային հարցերի հանդեպ ունեցած անարդար վերաբերմունքը» («Երեկոյան Երևան», 20.05.1989) և զարգացող իրադարձություններին մամուլի ոչ համարժեք արձագանքը մտահոգում էին նաև Չեյթունցյանին: Նրա կարծիքով, «թեև համամիութենական մամուլը մի տարուց ավելի է, ինչ բուրժուազային համայնքում կրկնում է, թե դարաբաղյան շարժումը մաֆիոզների հրահրած գործն է, սակայն ինձ թվում է, որ այդ շարժումը իրականում նշանավորում էր հայոց ինքնագիտակցության զարթոնքը» («Ավանգարդ», 17.05.1989):

Ստեղծված իրավիճակում կարևորելով տեղեկատվության և առհասարակ մամուլի բացառիկ դերը՝ Բալայանը ահագանգում էր հայաստանյան և ադրբեջանական մամուլի խնդիրների մասին («Խորհրդային Հայաստան», 10.07.1990), իսկ կենտրոնական մամուլը, ըստ նրա, շարունակում էր Հայաստանի ու Արցախի մասին «լռել կամ աղավաղել իրողությունը» («Խորհրդային Հայաստան», 12.07.1990):

Արմեն Յովհաննիսյանն իր հրապարակախոսական հոդվածներում շարունակաբար և համարձակորեն զուգահեռներ անցկացրեց 1895, 1915, 1920 թվականների միջև՝ տարբերություն չդնելով Հայոց ցեղասպանության և Սումգայիթի միջև, վերջինը բնորոշելով «88-ի եղեռն» («Երեկոյան Երևան», 25.05.1989): «Անհավանական, անհավատալի թվացող չափերն ու եղանակները, դահիճների և զոհերի թվերի ելևէջումները՝ պաշտոնական հաղորդագրությունների աղավաղումներով ու խուսազրումներով (լրատվության իսպառ բացակայությամբ հանդերձ)...», հանգիստ չտվեցին հրապարակախոսին: Յովհաննիսյանն ամբողջացրեց Սումգայիթի ոճրագործության մասին Հայաստանից, Արցախից, Ադրբեջանից և Մոսկվայից հնչող արձագանքները, ներկայացրեց այդ երկրների տարբեր քաղաքական գործիչների, մտավորականների տեսակետները («Երեկոյան Երևան», 27.10.1988): ՍՍՀՄ Գերագույն դատարանում ընթացող սումգայիթյան դատավարությունից արված ծանրակշիռ ապացույցները, մեղադրական եզրակացությունից, տուժածների անուկից հնչած հայտարարությունից արված ուղղակի մեջբերումները, զոհերի և վիրավորների, փշրված ճակատագրերի մասին հիմնավոր փաստերը հեղինակի խոսքը դարձրին առավել համոզիչ:

Ս. Կապուտիկյանը Ղարաբաղի հարցի լուծումը պատկերացնում էր բացառապես խաղաղ ճանապարհով՝ ԽՍՀՄ սահմանադրության և օրենքների շրջանակում՝ համոզված լինելով պատերազմական եղանակով խնդրի լուծման անարդյունավետության ու անհնարիտության մեջ: Հետագայում, երբ Ադրբեջանը փորձեց ռազմական պարտադրանքի միջոցով իր կամքը թելադրել արցախահայրությանը, Կապուտիկյանն ընդունեց իր «քաղաքական միամտությունը» (Ժուռնալիստիկա, Պրակ ԺԲ 38) այս հարցում՝ պարզաբանելով, որ խաղաղասիրությունը պատճառաբանված էր հայ ժողովրդին բազում աղետներից և արհավիրքներից հեռու պահելու մտահոգությամբ: Չնահատելով այդ շրջանի գործունեությունը՝ նա գրեց. «...Ես ինձ արդար եմ զգացել, երբ միամտորեն հավատալով վերակառուցմանը, հոգուս ողջ կարողությամբ արձագանքել եմ ազատագրական կռվի ելած Ղարաբաղի՝ հայրենի ժողովրդին դիմող օգնության կանչերին, իսկ երբ զգացել եմ ղարաբաղյան պրոբլեմի այդ պահին լուծելու անկարելիություն... ջանացել եմ առժամյա դադարի կոչել շարժման մասնակիցներին» («Մունետիկ» N 4):

Անգամ նման ծանր իրավիճակներում Կապուտիկյանի հրապարակախոսությունն առանձնանում էր շեշտված ազգային դիմագծով, պահանջատիրության ոգով, հավատով և երբևէ չընկճվելու հաստատակամությամբ:

Իրադարձությունների զարգացումները, ըստ էության, նոր փորձություն էին նախանշում մամուլի և հրապարակախոսների համար: 1988 թվականի դեկտեմբերյան երկրաշարժը հրապարակախոսության թեմատիկ շրջանակն ընդլայնեց («Երեկոյան Երևան», 31.12.1988): Հրապարակախոսների, ինչպես և ողջ երկրի ուշադրությունը, սևեռված էր Հայաստանի հյուսիսի ուղղությամբ: Արևեն Հովհաննիսյանի հրապարակախոսությանը բնորոշ մանրամասն ու պատկերավոր նկարագրությունն այստեղ առավել արտահայտիչ դարձավ: Արհավիրքի տեսարանների մանրամասն, դետալային, զգայական նկարագրությունները («բոլոր ավերակների հարևանությամբ այս օրերին առանձնահատուկ խնամքով գրքերն են կուտակվում՝ փոշեկուլ, պատառ-պատառ, անկազմ ու քրքրված գրքեր, և ոչ մեկը գիրք չի վառում. սա ի՛նչ անպատկերացելի պաշտամունք է»), որոնք ներծծված են հրապարակախոսի ներքին ապրումներով, միաժամանակ՝ անկոտրում կամքով, ցավով և անսահման լավատեսությամբ («Մեր փլատակված տունը մենք պիտի կառուցենք ուժասպառույթից զարմանալիորեն պրկվող մեր բազուկներով...»), ընթերցողին լիարժեքորեն փոխանցում էին այն տրամադրությունները, որոնք տիրում էին աղետի գոտում երկրաշարժին հաջորդող ռուպեներին, ժամերին, օրերին: Ավելին՝ հայ և օտարազգի հեղինակներից, մամուլին տված հարցազրույցներից արված տեղին ու դիպուկ մեջբերումները արժեքավոր և հետաքրքրական լրացումներ էին (հայ ժողովրդի բարեկամ Սիխայիլ Դուդինը «Պրավդային» պատմել է Հայաստանի ու հայերին բաժին հասած արհավիրքի մասին), որոնք ամբողջացնում էին Հովհաննիսյանի հրապարակախոսական հոդվածները («Երեկոյան Երևան», 13.12.1988):

Հենց այդ ժամանակաշրջանում էր, որ հրապարակախոսները ահազանգ էին հնչեցնում, որ հայության կյանքում առկա խնդիրներին զումարվում է ևս մեկը՝ արտագաղթը: Սա այն թեմաներից էր, որի ծանր հետևանքների ողջ կարևորությունը գիտակցելով՝ պարբերականները հաճախ էին ներկայացնում հրապարակախոսների հոդվածները: 1989 թվականին, երբ արտագաղթի ալիք էր թափ առել, ականավոր գրող Սերո Խանգադյանը մամուլի էջերից հորդորեց՝ «մի՛ հեռացեք, տղաներ»՝ միաժամանակ հիշատակելով «Ադրբեջանական ՍՍՀ-ից եկած անօգնական հայերին» («Սովետական Հայաստան», 26.01.1989), թեպետ հիշեցնում էր, որ ստեղծված իրավիճակում «կարևորը պայքարն է» («Ռզկի» N 3):

Պերճ Չեյթունցյանը ևս՝ որպես ներգաղթած ընտանիքի զավակ, հստակ պատկերացնում էր արտագաղթի պատճառները, վտանգները և անդրադառնում

դրանց բավական սուր հողվածներով (Ժուռնալիստիկա, Պրակ ԺԲ 21)՝ խիստ գույներով ներկայացնելով արտագաղթի հետևանքները փոքր ժողովրդի համար:

Արտագաղթի թեման առանցքային էր Չեյթունցյանի հրապարակախոսության համար: Նա գիտակցում էր, որ «մեր ճակատագրի տեր փոքր ժողովուրդները դեռ վրեժ ունեն պատմությունից, մենք հազիվ-հազ պատեհություն ենք ստացել մի տանիքի տակ հավաքվելու...»: Հայաստանյան մամուլը հետևողականորեն և խիստ գույներով էր ներկայացնում արտագաղթի հետևանքները հայ ժողովրդի համար:

Հերթական անգամ մամուլի, մասնավորապես հրապարակախոսների համար փորձություն էին Բաքվի ջարդերը: Փաստարկված խոսք, նաև դատապարտող հայտարարություններ արեց Չորի Բալայանը ոչ միայն մամուլում, այլև Հայաստանի գրողների միության վարչության պլենումում («Խորհրդային Հայաստան», 04.02.1990):

Վիճակագրական տվյալները, նաև դաժան տեսարանների պատկերավոր նկարագրություններն ավելի ազդեցիկ դարձրին Հովհաննիսյանի հրապարակախոսական հողվածը: Հովհաննիսյանը հավատացած էր՝ «մենք հետամուտ ենք ճշմարտության բացահայտմանը, առանց որի անխուսափելի են նոր ոճագործությունները», և ցանկանում էր, որ «...վերջանա այս մղձավանջը» («Երեկոյան Երևան», 27.10.1988)¹:

«Ազգային» վերաիմաստավորումը հրապարակախոսական հողվածներում

Մի առիթով Պ. Չեյթունցյանն ասել է. «Մինչև 1988 թվականը հրապարակախոսական ոչ մի հողված չեմ գրել, բայց ժողովրդի հրաշք զարթոնքը ստիպեց, ուղղակի պահանջ արթնացրեց անդրադառնալու ժամանակի իրադարձություններին»: Ուստի պատահական չէ, որ այս թեմայով գրված հողվածներն աչքի էին ընկնում առանձնակի զգացմունքայնությամբ: Չեյթունցյանը ազգային զարթոնքի այս շրջանը, իր բոլոր թերություններով հանդերձ, համարում էր «մեր պատմության աստեղային ժամանակներից մեկը»: Ավելին՝ Չեյթունցյանը խնդրի լուծմանը արդարությամբ, իրավական ճանապարհով հասնելու հաստատականություն և վստահություն ուներ: Հավատացած էր, որ ազգի պատմական երթը չվտանգելու համար և նպատակին հասնելու ճանապարհին չպետք է անտեսվեն երկրի տնտեսությունը, ազգային լեզուն, դպրոցը, հայեցի դաստիարակությունը:

Կարևորելով պատմական արդարության վերհանումը՝ հրապարակախոսները գիտակցում էին, որ միասնականությունը, հավաքական կամքը պահանջատիրական ոգի կծնեն, ուստի ոգեշնչման կարիք կար: Պատահական չէին Չեյթունցյան գրողի նշած օրինակները հայոց պատմության հերոսական էջերից: Չեյթունցյանը հետևողականորեն ջանում էր հասարակության մեջ արմատավորել հայրենասիրության զգացումներ և նաև դրանով պայմանավորված՝ տարածել լավատեսություն և ձևավորել սեփական ուժերի նկատմամբ վստահություն: Ըստ Էության, ինքնաճանաչողության խորքային ընկալումն այդ շրջանի հրապարակախոսությունների առանցքում էր: Հրապարակախոսներն այդ կերպ հասարակական կարծիք էին ձևավորում՝ իրենց առջև հասարակության գիտակցության մեջ միասնականության գաղափարի արմատավորման հստակ նպատակ դնելով:

Արցախի համար մղվող պատերազմում կարևոր էր ազգային գաղափարախոսության ամրապնդումը, ինչի վրա էլ շեշտը դնում էին հրապարակախոսները: Վ. Պետրոսյանը ներքին զգացողությամբ էր ըմբռնում և համարժեքորեն հակադարձում հակառակորդի տեղեկատվական, գիտական շրջանակներից ուղղված և մեզ սպառնացող վտանգները: Նրա մի շարք հրապարակումներում առաջադրվում էր ինքնաճանաչողության խնդիրը՝

¹ «...Որ վերջանա այս մղձավանջը» հողվածն առանձին մասով տպագրվել է «Կոմունիստ» թերթում (2 նոյեմբերի, 1988 թ., Երևան) և կոչվել է «Ջրբաժան»: Այստեղ Հովհաննիսյանը յուրովի է մեկնաբանում սումգայիթյան իրադարձությունները՝ կապելով դրանց հայ ժողովրդի անցյալի հետ: Նա կոչ է անում պատասխան տալ Սումգայիթում կատարվածին:

միաժամանակ կարևորելով սեփական ուժերի իրատեսական գիտակցումն ու նպատակային օգտագործումը: Պետրոսյանը թերևս գիտակցում էր, որ ինքնաճանաչողության պակասը կարող է հանգեցնել ինքնագնահատականի նվազման, մինչդեռ հավաքական կամքն ու միասնական ձգտումը կարող էին և պետք էին հայրությանը: Ընդհանուր առմամբ, Վ. Պետրոսյանի՝ այդ շրջանի հրապարակախոսությունը միտված էր հային ու հայկականը մեծարելուն, նրա արարքները հստակ գնահատելուն, առաջիկա քայլերն ուրվագծելուն: Նա չափազանց ազդեցիկ էր արձանագրում ստեղծված իրավիճակը:

Գեղարվեստական պատկերավորման յուրահատուկ դրսևորում ցուցաբերած Ս. Կապուտիկյանը Ղարաբաղյան շարժումը համեմատում էր «ծովածավալ ավելոծության» հետ, իսկ շարժման նախաձեռնողների մասին առանձնահատուկ ոգևորությամբ էր խոսում (Ժուռնալիստիկա, Պրակ ԺԲ 33): Չընկճվող, չհուսահատվող հրապարակախոսը պայքարի կոչ էր անում այն համոզմունքով, որ «մեր դատն արդար է, և մենք հաղթելու ենք անպայման»: Հրապարակախոսին ոգևորում էր այն հանգամանքը, որ շարժումը արթնացրել է ժողովրդին տարիների նիրհից, ու միասնական պայքարը կարող է արդյունքի հանգեցնել (Կապուտիկյան 381): Համադրելով փաստերը և վերլուծելով ստեղծված իրավիճակը՝ Կապուտիկյանը կոչ էր անում չընկճվել, մաքառել այն համոզմունքով, որ «մենք պիտի ապրենք» (Կապուտիկյան 416): Հատկանշական է, որ քաղաքական-հասարակական թերթերը միշտ չէ, որ տպագրում էին Կապուտիկյանի հոդվածներն ու ելույթները¹:

Քանի որ հասարակության համախմբմանն ու հասարակական կարծիքը որոշակի հուն մղելուն նպաստելը հրապարակախոսության կարևոր գործառույթներից է, ուստի հրապարակախոսները ջանք ու եռանդ չէին խնայում դրա իրականացման համար:

Ի վերջո ուսումնասիրվող ժամանակաշրջանի մամուլում տեղ գտած հրապարակախոսական հոդվածների հեղինակները մտավորականներ էին, որոնք հանդես էին գալիս քաղաքական մեկնաբանություններով և գնահատականներով՝ ձգտելով ոչ միայն հանրությանը ծանոթացնել ընթացիկ կյանքի երևույթներին, այլև «օպերատիվ, փաստագրական-զգացմունքային արտացոլմամբ ներգործել» (Ученова 73): Արցախյան հիմնահարցի ներկայացման առումով, ըստ երևյալի, մտավորականները հրապարակախոսական միտքը զարգացրին հետևյալ ուղղությամբ. նրանք միաբանության և պայքարի կոչ էին անում՝ առանձնահատուկ ընդգծելով, թե հակառակ դեպքում ինչ ճակատագրական կորուստներ կարող ենք ունենալ: Խնդիրը ներկայացվում էր իր ողջ սրությամբ, որպեսզի սթափ հայացքը կանխարգելի սխալ քայլերը:

Մտավորականի ձայնը ներագրման մեծ լիցքեր էր պարունակում, ուստի պատահական չէր, որ մտավորականներն օգտագործում էին պատկերավոր խոսքին հատուկ բառապաշար: Հրապարակախոսական ոճին բնորոշ է պատկերավորման միջոցների որոշակի համակարգ: Ուստի ոճական առումով հարկ է նկատել, որ լրագրողների հրապարակումների կողքին հանդես եկող մտավորականներն իրենց հրապարակախոսական հոդվածներում իրականության պատկերումը զուգորդում էին ստեղծագործողի պատկերավոր խոսքին: Այստեղ մեծապես գնահատելի է նրանց դերը՝ ժողովրդին համախմբելու և միասնական պայքարի դուրս բերելու համար: Հրապարակախոսներն իրականության վերլուծությանը միախառնում էին իրենց մեկնաբանությունները, որոնցում հուզականությունը, հաճախ խիստ կոչերը, առհասարակ հռետորական բոլոր հնարավոր միջոցներն օգտագործում էին՝ հանրության տրամադրությունները ճիշտ ուղղորդելու նպատակով:

¹ «Երկիրը» չտպագրեց Ս. Կապուտիկյանի հետ հարցազրույցը՝ պատճառաբանելով, որ այն ընդարձակ է, ու շատ ավելի լավ կլիներ, որ բանաստեղծուհին արծարծեր առավելապես ստեղծագործական հարցեր. «Քաղաքականը շատ է»:

Եզրակացություն

Սույն հոդվածի շրջանակներում կատարված ուսումնասիրության արդյունքում արձանագրեք, որ հրապարակագիրների՝ հայաստանյան պարբերականներում հնչեցվող կոչերը, ազգովի համախմբվելու հորդորները, սթափ հայացքը մեկ անգամ ևս փաստում են հրապարակախոսության կարևորությունը հայ մամուլի պատմության մեջ: «Հրապարակախոսությունը անհնար է պատկերացնել առանց վերլուծության, փաստարկումների, ընդհանրացման» (Черепанов 45) դրույթն այստեղ իր լավագույն դրսևորումն է գտել: Ղարաբաղյան շարժման զարգացմամբ և հետո նաև հասարակարգի փոփոխությամբ պայմանավորված՝ 1988-1991 թթ. հայ մամուլի պատմությունը հարստացավ հրապարակախոսական բազմաթիվ էջերով: Հրապարակախոսների սևեռուն հայացքն ուղղված էր ոչ միայն Արցախին ու արցախահայությանը, այլև մեր հոգևոր արժեքներին՝ հիմքում դարձյալ ունենալով ազգային գաղափարախոսությունը:

Անկախ ծավալվող իրադարձությունների ընթացքից¹ այդ շրջանի հրապարակախոսական հոդվածները ներծծված են տազնապի և միաժամանակ լուսավոր հավատի շնչով («Երեկոյան Երևան», 17.01.1990): Տեղեկատվական չհայտարարված պատերազմում հայտնված հայ մտավորականներն իրենց հրապարակախոսական հոդվածներում մեծապես կարևորում էին արդարության համար պայքարի գաղափարական իմաստավորումը՝ ընդդեմ ադրբեջանական քարոզչամեթոդների հակահայկական տեղեկատվական քաղաքականության և կեղծարարության: Հրապարակախոսների և հրապարակախոսության պայքարը շարունակվեց նաև 1991 թվականից հետո անկախ մամուլի էջերում:

Օգտագործված գրականություն

1. Դեմոյան, Հայկ. *Ղարաբաղյան հիմնասխևի շուրջ Ադրբեջանի քարոզչության նախապատմությունը և հակահայ քարոզչության ելակետերը*. «Տարածաշրջան» տեղեկագրի հատուկ թողարկում (Տեղեկատվական անվտանգության խնդիրների շուրջ), Երևան, 2005:
2. Եզեկյան, Լևոն. *Ոճագիտության ուղեցույց*. Չանգակ-97 հրատ., Երևան, 2007:
3. Կապուտիկյան, Սիլվա. *Էջեր փակ գորոցներից*. Երևան, 1997:
4. «Ժուռնալիստիկա» (տեսության և պատմության հարցեր). Պրակ Ա, Երևան, 1999:
5. ---. Պրակ ԺԲ, Երևան, 2012:
6. Սարգսյան, Արմեն. *Հայաստանյայցի Ադրբեջանում. ռեսեստիստիկա և ավտորիտարիզմի խաչմերուկում*. Հանրային կապերի և տեղեկատվության կենտրոն, Երևան, 2013:
7. Скуленко, Михаил. *Убеждающее воздействие публицистики (Основы теории)*. Киев, 1986.
8. Ученова, Виктория. *Исторические истоки современной публицистики*. Москва, 1972.
9. Черепанов, Матвей. *Проблемы теории публицистики*. Мысль изд., Москва, 1973.
10. Полонский, Андрей. *Публицистика как особый вид творческой деятельности*, БелГУ, 2008, №11, вып.1.
11. «Ավանգարդ». 1990 թ. սեպտեմբերի 28, Երևան:
12. «Ավանգարդ». 1989 թ. մայիսի 17, Երևան:

¹ Այդ շրջանում հրապարակախոսները լավատես էին և հավատում էին, որ խնդիրը մոտ ապագայում իր հանգուցալուծումը կստանա («...Ով էր մտածում, որ Ղարաբաղյան շարժումը կճյուղավորվի անվերջանալի...», տես Ս. Կապուտիկյան, «Արցախական աշխարհի զավակներ» բաց նամակ):

13. «Երեկոյան Երևան». 1988 թ. հոկտեմբերի 27, Երևան:
14. «Երեկոյան Երևան». 1988 թ. նոյեմբերի 21, Երևան:
15. «Երեկոյան Երևան». 1988 թ. դեկտեմբերի 13, Երևան:
16. «Երեկոյան Երևան». 1988 թ. դեկտեմբերի 31, Երևան:
17. «Երեկոյան Երևան». 1989 թ. մայիսի 20, Երևան:
18. «Երեկոյան Երևան». 1989 թ. մայիսի 25, Երևան:
19. «Երեկոյան Երևան». 1990 թ. հունվարի 2, Երևան:
20. «Երեկոյան Երևան». 1990 թ. հունվարի 17, Երևան:
21. «Երեկոյան Երևան». 1990 թ. փետրվարի 20-21-23, Երևան:
22. «Երեկոյան Երևան». 1990 թ. սեպտեմբերի 25, Երևան:
23. «Խորհրդային Հայաստան». 1989 թ. օգոստոսի 17, Երևան:
24. «Խորհրդային Հայաստան». 1990 թ. փետրվարի 4, Երևան:
25. «Խորհրդային Հայաստան». 1990 թ. հուլիսի 10, Երևան:
26. «Խորհրդային Հայաստան». 1990 թ. հուլիսի 12, Երևան:
27. «Մուկետիկ». 1992թ., թիվ 4, Երևան:
28. «Ոզնի». 1989թ. փետրվար, N 3, Երևան:
29. «Սովետական Հայաստան». 1989թ. 26 հունվարի, Երևան:

WORKS CITED

1. Cherepahov, Matvej. *Problemy teorii publicistiki*. Mysl' izd., Moskva. [*Problems of the Theory of Journalism*. Misl' edition, Moscow] 1973. (In Russian)
2. Demoyan, Hayk. *Gharabaghyan himnakhndri shurj Adrbejani qarozchut'yan naxapatmut'yuny' ev hakahay qarozchut'yan elaketery'*. «Tarac'ashrjan» teghekagri hatuk t'ogharkum (Teghekatvakan anvtangut'yan khndirneri shurj), Erevan [*The Background of Azerbaijan's Propaganda on the Karabakh Issue and the Starting Points of Anti-Armenian Propaganda*. Yerevan] 2005. (In Armenian)
3. Ezekyan, Levon. *Vochagitut'yan ughecuyc*. Zangak-97 hrat., Erevan. [*Guide of Stylistics*. Zangak-97 edition, Yerevan] 2007. (In Armenian)
4. Kaputikyan, Silva. *E'jer p'ak gzrotsneric*. Erevan, [*Pages from Closed Shelves*. Yerevan] 1997. (In Armenian)
5. Sargsyan, Armen. *Hayatyatsut'yuny' Adrbejanum. r'esentimenti ev avtoritarizmi xachmerukum*. Hanrayin kaperi ev teghekatvut'yan kentron, Erevan, [*Anti-Armenian Sentiment or Armenophobia in Azerbaijan at the Crossroads between Recentiment and Authoritarianism*. Public Relations and Information Center, Yerevan] 2013. (In Armenian)
6. Skulenko, Mihail. *Ubezhdajushhee vozdejstvie publicistiki (Osnovy teorii)*. Kiev. [*The Persuasive Impact of Journalism (Fundamentals of Theory)*. Kyiv] 1986. (In Russian)
7. Uchenova, Viktorija. *Istoricheskie istoki sovremennoj publicistiki*. Moskva. [*Historical Origins of Modern Journalism*, Moscow] 1972. (In Russian)
8. «Zhur'nalistika» (tesut'yan ev patmut'yan hartser). Prak A, Erevan. ["Journalism" (questions of Theory and History). Vol. 1, Yerevan] 1999. (In Armenian)
9. ---. Prak JhB, Erevan. ["Journalism" (questions of Theory and History). Vol. 12, Yerevan] 2012. (In Armenian)
10. Polonskij, Andrej. *Publicistika kak osobyj vid tvorcheskoj dejatel'nosti*. BelGU, №11, vyp.1, [*Publicism as a Special Kind of Creative Activity*. BSU, №11, Edition 1] 2008. (In Russian)
11. «Avangard». 1989t'. mayisi 17, Erevan ["Vanguard". 1989 May 17, Yerevan]. (In Armenian)
12. «Avangard». 1990t'. septemberi 28, Erevan ["Vanguard". 1990 September 28, Yerevan]. (In Armenian)
13. «Erekoyan Erevan». 1988t'. hoktemberi 27, Erevan ["Evening Yerevan". 1988 October 27, Yerevan]. (In Armenian)

14. «Erekoyan Erevan». 1988t'. noyemberi 21, Erevan ["Evening Yerevan". 1988 November 21, Yerevan]. (In Armenian)
15. «Erekoyan Erevan». 1988t'. dektemberi 13, Erevan ["Evening Yerevan". 1988 December 13, Yerevan]. (In Armenian)
16. «Erekoyan Erevan». 1988t'. dektemberi 31, Erevan ["Evening Yerevan". 1988 December 31, Yerevan]. (In Armenian)
17. «Erekoyan Erevan». 1989t'. mayisi 20, Erevan ["Evening Yerevan". 1989 May 20, Yerevan]. (In Armenian)
18. «Erekoyan Erevan». 1989t'. mayisi 25, Erevan ["Evening Yerevan". 1989 May 25, Yerevan]. (In Armenian)
19. «Erekoyan Erevan». 1990t'. hownvari 2, Erevan ["Evening Yerevan". 1990 January 2, Yerevan] (In Armenian)
20. «Erekoyan Erevan». 1990t'. hownvari 17, Erevan ["Evening Yerevan". 1990 January 17, Yerevan]. (In Armenian)
21. «Erekoyan Erevan». 1990t'. p'etrvari 20-21-23, Erevan ["Evening Yerevan". 1990 February 20-21-23, Yerevan]. (In Armenian)
22. «Erekoyan Erevan». 1990t'. septemberi 25, Erevan ["Evening Yerevan". 1990 September 25, Yerevan]. (In Armenian)
23. «Khorhrdayin Hayastan». 1989t'. o'gostosi 17, Erevan ["Soviet Armenia". 1989 August 17, Yerevan]. (In Armenian)
24. «Khorhrdayin Hayastan». 1990t'. p'etrvari 4, Erevan ["Soviet Armenia". 1990 February 4, Yerevan]. (In Armenian)
25. «Khorhrdayin Hayastan». 1990t'. howlisi 10, Erevan ["Soviet Armenia". 1990 July 10, Yerevan]. (In Armenian)
26. «Khorhrdayin Hayastan». 1990t'. howlisi 12, Erevan. ["Soviet Armenia". 1990 July 12, Yerevan]. (In Armenian)
27. «Munetik». 1992t'. t'iv 4, Erevan ["Crier". 1992, no. 4, Yerevan]. (In Armenian)
28. «Sovetakan Hayastan». 1989t'. hownvari 26, Erevan ["Soviet Armenia". 1989 January 26, Yerevan]. (In Armenian)
29. «Vozni». 1989t'. p'etrvar, N 3, Erevan ["Hedgehog". 1989 February, N 3, Yerevan]. (In Armenian)

ACCENTS ON ARTSAKH OF ARMENIAN PUBLICISTS AND THEIR PRESENTATION IN THE ARMENIAN PRESS (1988-1991)

ANNA MKRTICHYAN

Yerevan State University,

Chair of Printed and Broadcast Media, Lecturer;

Academy of Justice, Unit of Cooperation and Public Relations, Head,

Yerevan, the Republic of Armenia

This article aims at revealing the articles of well-known Armenian publicists in the Armenian press, which were published during the years of the Karabakh movement and stand out with accents on Artsakh.

The objective of the work is to examine the coverage of the Karabakh events in the press through publicist articles in 1988-1991, as well as to reveal the peculiarities of the public discourse of the famous publicists through comparative analysis. The work is also aimed at the unique and important significance of publicist articles in the process of forming public opinion in the context of influencing the audience.

The work is written by a combined examination of facts, applying the principles of historical and media analysis.

Based on the results of the study it can be argued that in 1988-1991 the press of Soviet Armenia was seriously challenged by the Armenian publicists with a political perception of reality and a unique emotional interpretation. In this regard, the authoritative intellectuals stood out, trying to reveal to the public the real picture of the political and public life of the country, not only by giving assessments, but also by sending messages aimed for the future. Moreover, in parallel with pointing out the existing problems, the publicists tried to unite the audience and push for practical steps. In the articles dedicated to Artsakh, besides the concerns, there were psychologically influential calls, as well as optimistic moods.

Keywords: *Karabakh movement, publicity, intellectuals, Karabakh issue, Armenian press, Artsakh, accents on Artsakh, national reinterpretation.*

АРЦАХСКИЕ АКЦЕНТЫ АРМЯНСКИХ ПУБЛИЦИСТОВ И ИХ ПРОЯВЛЕНИЯ В АРМЯНСКОЙ ПРЕССЕ (1988-1991 гг.)

АННА МКРТИЧЯН

*преподаватель кафедры печатных и вещательных СМИ Ереванского
государственного университета, руководитель отдела сотрудничества и
общественных связей Академии юстиции,
г. Ереван, Республика Армения*

Данная работа направлена на выявление статей авторитетных армянских публицистов в армянской прессе, опубликованных в годы карабахского движения, которые отличаются ярко выраженной арцахской направленностью, то есть по акцентируют арцахскую тематику.

Целью работы является изучение освещения карабахских событий в прессе в 1988-1991 гг. через публицистические статьи, а также путем сравнительного анализа выявить особенности публичного дискурса известных ученых того времени. Работа направлена также на то, чтобы подчеркнуть уникальное и важное значение публицистических статей в процессе формирования общественного мнения в контексте воздействия на аудиторию.

Работа изложена с применением принципов сравнительно-исторического и медиа анализа, сопоставительного изучения фактов.

Согласно результатам исследования, можно утверждать, что в 1988-1991 годах армянская публицистика со своим восприятием действительности и своеобразной эмоциональной интерпретацией событий бросила серьезный вызов прессе Советской Армении. В этом контексте выделялись представители интеллигенции, пытавшиеся раскрыть перед публикой реальную картину политической и общественной жизни страны не только путем оценок, но и посылов, определяющих будущее. Более того, параллельно с указанием на существующие проблемы, публицисты пытались объединить аудиторию и подтолкнуть к практическим шагам. В публицистических статьях, посвященных Арцаху, кроме фиксирования вызовов и угроз, содержались также воодушевляющие призывы оптимистические высказывания.

Ключевые слова: *Карабахское движение, общественный дискурс, интеллектуалы, карабахский вопрос, армянская пресса, Арцах, арцахские акценты, национальная реинтерпретация.*